

Зв'язки з громадськістю у сфері релігії. Визначення кола проблем на прикладі телевізійних ток-шоу

Стаття є спробою здійснити аналіз рейтингових ток-шоу в ефірі провідних секулярних телеканалів України та визначити роль і місце в них релігійних новин. У зв'язку з нещодавною заборонаю патріарха РПЦ Кирила своїм священникам відвідувати подібні ток-шоу, ми дослідили можливі порушення журналістських стандартів у висвітленні тем за участю представників релігійних організацій. Для цього ми визначили ток-шоу, де найбільше висвітлювалися теми, що перебувають в компетенції духовенства або релігієзнавців.

Ключові слова: релігійна журналістика, ток-шоу, секулярні телеканали України, журналістські стандарти, релігійне ток-шоу, мас-медіа, зв'язки з громадськістю, церква, принципи новинної журналістики.

Згідно із соціологічним дослідженням, проведеним у вересні 2012 р., населення України довіряє лише церкві та засобам масової інформації. Такими є результати чергового щомісячного опитування щодо рівня довіри українців до політиків, інститутів влади та суспільства, оприлюдненого компанією TNS в Україні [1].

Очевидним є той факт, що рівень довіри суспільства до церкви забезпечила відкритість останньої, зокрема і для представників засобів масової інформації. Водночас процеси, які мають місце сьогодні у сфері зв'язків із громадськістю в Руській православній церкві, з одного боку, та ставлення авторів окремих телевізійних ток-шоу до висвітлення релігійної тематики у своїх ефірах, з іншого, – викликають занепокоєння і можуть негативно вплинути на подальше комунікування церкви та медіа. А відтак і на рівень довіри до них з боку суспільства. *Актуальність* даної проблеми є важливою, оскільки церква і ЗМІ сьогодні суспільство довіряє найбільше.

25 квітня 2012 р. патріарх Кирило, глава Руської православної церкви, чисельність парафіян якої в Україні залишається найбільшою, закликав священників не брати участі в ток-шоу і не прагнути до популярності в Інтернеті. Патріарх вважає, що телевізійні ток-шоу є «ярмарком марнославства, коли учасники змагаються один з одним, бажаючи завоювати симпатії глядачів. Це не наш стиль, це не наше слово», – заявив глава РПЦ.

Водночас Кирило допустив участь в ток-шоу мирян, і зауважив, що не треба зовсім залишати сферу суспільної теледискусії [2].

Ще однією не менш важливою у цьому контексті подією була ситуація, що мала місце в Молдові. Тоді рішенням синоду РПЦ від 13 листопада 2012 р. священників Православної церкви Молдови, яка є самокерованою частиною РПЦ, обмежили у спілкуванні з журналістами.

Причиною такого рішення, за нашими спостереженнями, став відеосюжет, розміщений у випуску новин місцевого телеканалу Publika TV. У ньому кореспондент розповів про будинки, в яких прожи-

вають деякі священнослужителі. Серед іншого було згадано, що настоятель столичної церкви Святої Феодори володіє кількома будинками, а митрополит Кишинівський і всієї Молдови Володимир має віллу вартістю близько 150 тисяч євро [3].

Таким чином, така, на перший погляд, внутрішньоцерковна ситуація є відображенням, з одного боку, професійної роботи журналістів (випадок у Молдові та викривання зловживань священників), а з іншого – можливе порушення телеведучими журналістських стандартів у проведенні ток-шоу за участю священнослужителів (стосується рішення патріарха РПЦ Кирила). Водночас в обох випадках РПЦ по відношенню до медіа поводиться однаково.

За *мету* своєї статті ставимо: дослідити можливі порушення журналістських стандартів з боку представників медіа у проведенні ток-шоу за участю представників релігійних організацій.

Реалізацію зазначеної мети будемо здійснювати, виконавши наступні *завдання*:

✓ визначити серед провідних секулярних телеканалів України ток-шоу, де за період 2012 р. були присутні представники релігійних громад та програми, в яких найбільше висвітлювали тематику, яка є в компетенції духовенства або релігієзнавців;

✓ дати визначення терміну ток-шоу, зупинитись на історії розвитку жанру в Україні, навести яскраві приклади світової практики;

✓ дослідити розвідки медіаекспертів щодо місця релігійних новин в ефірі телеканалів;

✓ висвітлити основні принципи роботи журналістів з новинами та навести основну класифікацію журналістських стандартів у написанні новин;

✓ визначити основні принципи порушення журналістських стандартів ведучими ток-шоу на релігійну тематику та вказати на їх можливі наслідки.

Предметом дослідження стане аналіз випусків ток-шоу «Розбір польотів», «Про життя» (виробництво телеканалу «Інтер»), в ефірах яких були присутні священнослужителі, або дискусія у випусках стосувалася релігійної теми.

Наукова новизна даного дослідження полягає у намаганні з'ясувати випадки порушення журналістських стандартів в ток-шоу, а відповідно наявність або відсутність мотивів у заяві патріарха РПЦ Кирила, в якій він заборонив священикам брати участь у таких телевізійних програмах [2].

Будь-яка інформація, що пропонується ЗМІ, повинна відповідати таким стандартам, як оперативність, точність, достовірність, збалансованість, повнота у викладі інформації, зрозумілість зображення, простота мови, відокремлення фактів від коментарів та оцінок [4, 21]. Також не варто забувати ще про три важливих принципи, які додатково виділяє І. Куляс – почуття міри, йдеться про моральність ефіру та нерозповсюдження відвертих сцен насилля або сексуального характеру. Сюди також зараховуємо принципи законослужняності, граматності та логічності.

Публіцистичний телевізійний жанр ток-шоу на початку 90-х років ХХ сторіччя став одним з найбільш рейтингових в Україні. Саме завдяки цьому жанру в ефірі провідних секулярних телеканалів часто можна побачити серед запрошених до дискусії представників різних конфесій.

У цьому контексті ток-шоу можна поділити власне на *релігійні* за змістом, формою, тематикою та на *нерелігійні*. В українському телепросторі найбільшу кількість ток-шоу можна зарахувати до нерелігійних. Релігійне ток-шоу «Світло» є єдиною публіцистичною телепрограмою такого жанру серед телеканалів, що входять до соціального пакету телемовлення, і виходить в ефірі Першого Національного.

Серед світової практики прикладом, гідним наслідування, чимало тележурналістів вважають ведучого ток-шоу Ларрі Кінга. Його програма «Larry King live» увійшла до книги рекордів Гіннеса за тривалістю показу з одним і тим самим ведучим в один і той самий час.

Співрозмовники Ларрі Кінга – американські та світові знаменитості: політики, громадські діячі, кінозірки та зірки естради, релігійні проповідники. Саме у своє ток-шоу автор регулярно запрошував священиків, пасторів. Причому це відбувалося в прайм-тайм. Попри те, що ведучий і не був надзвичайно віруючою людиною.

Темі ток-шоу у різних її жанрових вираженнях приділили увагу чимало сучасних медіакритиків та дослідників. Так, М. Гетьманець та І. Михайлин чітко дали тлумачення цього жанру [5, 337]. Досліджував тему ток-шоу В. Різун. І. Мащенко у «Термінологічному словнику основних понять і виразів: телебачення, радіомовлення, кіно, відео, аудіо» характеризує ток-шоу як «розмовну або розважальну передачу на ТБ, котра побудована як бесіда ведучого з одним або кількома виступаючими (часто в присутності аудиторії в студії, яка зазвичай жваво реагує на перипетії розмови)» [6].

Автор підручника «Телевізійна журналістика: теорія і практика» А. Яковець формулює своє бачення ток-шоу. У його тлумаченні «це розмовне видовище, під час якого відбувається спілкування ведучого-рефері з учасником (учасниками) програми, запрошеними до студії, а також ведучого-рефері й учасника (учасників) зі студією, та яке передбачає запитання й відповіді, можливий аналіз висловленого з приводу тієї чи іншої теми, визначеної заздалегідь» [7, 240].

Ток-шоу, шоу-ток – телевізійні жанри, що характеризуються перш за все такою рисою, як видовищність. Науковці виділяють три елементи шоу:

- ✓ ведучий – рефері (творча група, яка працює над програмою);
- ✓ учасник або учасники (опоненти);
- ✓ «внутрішній глядач» (глядачі у студії, які теж можуть брати участь у дискусії).

Аналізуючи найрейтинговіші українські ток-шоу, варто відзначити, що сучасна журналістика акцентує увагу на тому, що телевізійне ток-шоу давно відійшло від моножанровості. Сьогодні, окрім бесіди в сучасних та рейтингових телепроектах, присутні інтерв'ю, бесіда, дискусія, теледебаати, прес-конференція, «круглі столи», «конрв'ю», судовий теленарис, телемоности тощо» [8, 337].

Щодо релігії та медіа, цій темі приділив увагу П. Павлюк, який дослідив роль та місце християнських медіа. Інформаційну політику християнських церков аналізували С. Філіпчук, М. Балаклицький. Р. Кухарчук зупинився на проблемах висвітлення релігійної новини в телепросторі України. Темі релігії та її місця у мас-медіа приділив І. Скленау у своєму дослідженні про поняття релігійної журналістики. Вчений торкається проблем, з якими зіштовхуються журналісти під час написання матеріалів на тематику стосунків людини з Богом. Значне місце у висвітленні релігійної тематики в сучасних українських ЗМІ посідає питання про взаємовідносини між державою і церквою. А. Бойко в науковій роботі «Церковна преса. Якою вона має бути» акцентує увагу на понятті «релігійна журналістика», називаючи це явище «церковною пресою». Якою має бути церковна преса сьогодні? На це питання А. Бойко шукає відповіді, аналізуючи видання православної преси ХІХ століття. В. Перехейда у книзі «Преса і християнське виховання молоді» зупинився детальніше на виховному аспекті релігії в медіа.

Релігія в світських ток-шоу – тема надзвичайно делікатна. Якщо говорити про Україну, ситуація радше нагадує бомбу сповільненої дії. Інститут церкви постійно зіштовхується з викликами, які часто лобіюють в Україні країни Європейського Союзу: легалізація одностатевих шлюбів, дозвіл на аборти, легкі наркотики, усиновлення, випадки педофілії за участю священиків, штучне запліднення.

Ток-шоу на релігійну тематику в ефірі секулярних українських телеканалів часто висвітлюють саме вищезгадані теми. Присутність священнослужителів в ефірах рейтингових ток-шоу – теж річ можлива.

Висуваємо гіпотезу: сповідання християнської моралі є об'єднуючим фактором для переважної більшості населення України, яка згідно з останніми соціологічними дослідженнями є багатоконфесійною державою, де переважну більшість становлять християни [9, 307]. Окремі ток-шоу на релігійну тематику, які транслювалися в ефірах провідних секулярних ЗМІ, не сприяють зміцненню авторитету Христової церкви в Україні, а навпаки, несуть деструктивну функцію як для окремої релігійної громади, так і для всіх без винятку віруючих в Україні.

Прагнучи подати на обговорення ту чи іншу релігійну тему, ведучі ток-шоу подекуди ігнорують журналістські стандарти у висвітленні новини. У результаті це, як бачимо із заяв РПЦ, може призвести до вибіркової комунікації між церквою та суспільством без участі рейтингових секулярних медіа, що є неприпустимим для держави з демократичним устроєм.

У нашій статті використані наступні *методи*: метод – гіпотетико-дедуктивний та емпіричні методи, а саме: спостереження, опис, порівняння. Серед загальнонаукових методів дослідження ми обрали аналіз та узагальнення.

Дослідивши п'ять телеканалів України, що входять до соціального пакету мовлення за допомогою їхніх інтернет-ресурсів, ми з'ясували, що найбільше впродовж 2012 р. на релігійну тематику або теми, які, на нашу думку, потребували коментарів священників, спілкувалися в ефірі телеканалу «Інтер». Це ток-шоу «Розбір польотів», «Про життя».

Ток-шоу «Розбір польотів» за класифікацією А. Яковця належить до типу «розмовні видовища» (власне ток-шоу). Виходить в ефірі телеканалу «Інтер» щотижня. Ведучі – Юлія Литвиненко та Отар Кушанашвілі запрошують до бесіди на гострі, резонансні і навіть скандальні теми [10].

Під час аналізу ми максимально зосередили свою увагу на трьох програмах, які виходили в ефір у 2012 р. та стосувались релігійної тематики, або потребували коментарів релігієзнавців.

18 травня 2012 р. 15:35. Ток-шоу «Розбір польотів». Тема – одностатеві шлюби. Як повідомляється в анонсі програми, згідно зі статистичними даними у великих містах України близько 200–250-ти тисяч мешканців практикують одностатеві зв'язки.

Для обговорення цієї делікатної теми до студії ведучі запросили актора Володимира Горянського, режисера Віталія Малахова, голову оргкомітету руху «Київ Прайд-2012» Тараса Красійчука,

головного отамана Міжнародної громадської організації «Вірне козацтво», осавула Олексія Селіванова та лідера гей-форуму України Святослава Шеремета [10].

Розпочинається ток-шоу з вивчення громадської думки через опитування на вулиці людей, у яких з'ясували їхнє ставлення до одностатевих шлюбів. З чотирьох опитаних троє дотримуються нейтральної точки зору за умови, що представники секс-меншин не пропагуватимуть свої стосунки. Четвертий серед опитаних – молодий юнак – радикально проти існування таких людей взагалі.

Продемонструвавши думку громадськості, ведучі вводять у реалізацію сценарного контенту випуску відомого актора Володимира Горянського, який зіграв роль трансвестита у своїй новій виставі. Разом з актором до студії запросили режисера п'єси Олександра Маклакова. Обидва погоджуються з тим, що їхня робота користується попитом, оскільки тема одностатевих шлюбів в Україні гостра та резонансна, а відтак є популярною серед аудиторії.

З боку ярих противників одностатевих пар до студії запросили головного отамана Міжнародної громадської організації «Вірне козацтво» осавула Олексія Селіванова. Його опонентом у другому відділенні ток-шоу був лідер гей-форуму України Святослав Шеремет.

Саме в цій частині зіштовхуємося з браком фахової інформації в сфері релігієзнавства. Представник козацтва своє ставлення до одностатевих шлюбів намагається висловити цитатою зі Святого Письма, де різко засуджуються такі стосунки. Лідер українських геїв Святослав Шеремет зі свого боку демонструє аудиторії Біблійську картинку «Давид і Геонафант», начебто гомосексуальну, та цитує також місце з Біблії, де нібито в позитивному світлі описуються гомосексуальні стосунки [11].

У підсумку програми присутні доходять висновку, що в Україні суспільство має мало об'єктивної інформації про одностатеві шлюби. На завершення ведучий Отар Кушанашвілі висловив свою точку зору відносно неприпустимості пропаганди одностатевих шлюбів.

Таким чином, аналізуючи даний випуск, зустрічаємося з відсутністю фахових коментарів у сфері трактування Святого Письма. Обидва суб'єкти розмови, схоже, залишилися кожен при своїй думці. Що мав на увазі Святослав Шеремет, та як розуміти цитату з Біблії, наведену Олексієм Селівановим? Саме на ці запитання могли б дати відповідь у студії або просто прокоментувати релігієзнавці або священники.

Такий формат ток-шоу випадає зі стандартів збалансованого, об'єктивного та повного журналістського твору і суперечить стандартам журналістської етики.

Далі проаналізуємо ще одне ток-шоу, виробництва телеканалу «Інтер» – «Про життя». Хронометраж 45 хвилин. Ведучий Андрій Пальчевський [10]. Понеділок, 03 грудня 2012 р. 19:05. Тема програми «Хлопчики-зайчики».

Історія програми: 70-літній чоловік примушував до сексу неповнолітніх хлопчиків, а відеовтіхи продавав на порносайти. Знайомі не вірять в інтерес до дітей з його боку. Хоча не відкидають.

Серед знайомих підозрюваного – два представники релігійних конфесій: отець Вадим Корнієнко (священик Української православної церкви) та Олександр Лесняк (пастор Церкви адвентистів сьомого дня). Обидва представники називають чоловіка своїм хорошим знайомим та не вірять у те, що могло статися. На цьому їхня «місія» у такому ток-шоу закінчилася.

У даному випадку ми є свідками, як священиків використали «для масовки». Вважаємо, що було порушено журналістський стандарт, розроблений Ігорем Кулясом, – відчуття міри.

Можна припустити, що в тому числі і через такі моменти не забарилася реакція РПЦ [2; 1].

15 червня 2012 р. 13:20. Ток-шоу «Розбір польотів». Тема «Моральність українців» [10].

Останнім часом і парламент, і церква виступили з низкою законопроектів, мета яких зробити українське суспільство більш консервативним.

Гості студії – священик УГКЦ, який виступив з ініціативою заборонити аборти в Україні, Андрій Нагірняк. Феміністка та атеїстка Ніна – мати двох доньок, яка свого часу зробила аборт і стверджує, що церкви у повсякденному житті стало багато, і це заважає суспільству розвиватися. Федір Дахно – лікар, який провів першу в Україні операцію зі штучного запліднення.

У цій ситуації маємо справу з ток-шоу, концепція якого є збалансованою. Натомість у програмі насторожує намагання світських людей просто перебити або перекричати представника Церкви. Зі свого боку священнослужитель, аби донести позицію, змушений неодноразово повторювати одне й те саме.

З точки зору видовищності, формат ток-шоу витриманий. Якщо ж питання розглядати з позиції церкви, то у таких словесних баталіях священикам дуже важко бути почутими.

Відтак, вважаємо, що в даній програмі максимально був порушений принцип етичності (поваги до співрозмовника та до священика як представника церкви, якій найбільше довіряє суспільство).

На прикладі проаналізованих програм вважаємо, що подібні ток-шоу можуть неоднозначно трактуватися представниками релігійних конфесій.

Найпоширенішими порушеннями у програмах є недотримання принципу збалансованої інформації, неповнота – ведучі у своїх програмах не вважають за доцільне подати офіційний коментар релігіє-

знавця або священика на ту чи ту проблему. Також було порушено відчуття міри – священиків, особливо православних, в ток-шоу часто використовують для підсилення картинки.

Таким чином, заява патріарха Кирила частково мала під собою підстави. Вочевидь, авторам подібних ток-шоу варто звернути на це увагу, оскільки в Україні за останніми статистичними даними найбільше проживає християн. З іншого боку, такий підхід до висвітлення тем, пов'язаних з релігією, може призвести до вибіркової співпраці відділів зв'язків із громадськістю церков з журналістами секулярних медіа. Це в свою чергу дещо ускладнить висвітлення новин, зокрема і викривального характеру.

Дане дослідження можна використовувати для практичної діяльності представникам прес-служб світських та релігійних організацій, журналістам тематичних та світських телевізійних каналів, з метою висвітлення ключових моментів у роботі представників ЗМІ з релігійною інформацією, а також визначення кола проблем та пошуку можливих шляхів для їх вирішення. Чимало відомостей, які досліджені у цій статті, можуть увійти у лекційні курси і стати базою для спецкурсів, курсових і дипломних робіт студентів.

1. TNS Україна [Електронний ресурс]. – URL: <http://vybory.mediasapiens.ua/2012/09/07/za-rik-riven-doviry-ukrajintsiv-do-zmi-zris-na-5-2/>.

2. News more net. – Патріарх Кирило закликав священиків не ганятися за «лайками» [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.newsmore.net/show/svit/72815>.

3. УНІАН – Релігія [Електронний ресурс]. – URL: <http://religions.unian.net/ukr/detail/11999>.

4. Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми : наук. вид. / укл.: Т. Петрів, А. Сафаров, В. Сюмар, О. Чекмишев. – К. : Нічлава, 2006. – 100 с.

5. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / М. Ф. Гетьманець, І. Л. Михайлин. – Х. : Прапор, 2009. – 384 с.

6. Різун В. В. Основи журналістики у відповідях та заувагах / В. В. Різун : КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 80 с.

7. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика : підручник / А. В. Яковець. – К. : ВД «Киево-Могилянська академія», 2007. – 240 с.

8. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика / З. Є. Дмитровський. – Львів : ПАІС, 2006. – 208 с.

9. Перехейда В. Преса і християнське виховання молоді : навч. посіб. / В. Перехейда. – К., 2009. – С. 29.

10. Інтернет-сторінка телеканалу «Інтер» [Електронний ресурс]. – URL: <http://inter.ua/uk/>.

11. Біблія. Українське Біблійне товариство // Друга книга царств. – Гл. 1. ст. 26. – С. 358.

12. Балаклицький М. Перспективи протестантської журналістики // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2008. – С. 32–36.

13. *Бойко А.* Релігія в мас-медіа України: тексти лекцій / А. Бойко. – К. : Київ. нац. ун-тет ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики, 2009. – 158 с.

14. *Бойко А.* Церковна преса. Якою вона має бути [Електронний ресурс] / А. Бойко // Електронна бібліотека Інституту журналістики. – URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1896>.

Подано до редакції 23. 03. 2013 р.

Smus Andriy.

Public relations in the sphere of religion. The definition of the list of problems through TV talk shows.

This article is an attempt to analyze the rating talk shows broadcast by leading secular TV channels in Ukraine and the role and place of religious news in them. In connection with the recent ban of Patriarch Kirill of the Russian Orthodox Church to his priests to attend such talk-shows, we investigated possible violations of journalistic standards in covering topics with the participation of representatives of religious organizations. To do this, we have chosen such talk shows which were attended by representatives of religious communities and programs devoted to the topics that were in the responsibility of the clergy or religious scholars to comment on.

Keywords: religious journalism, talk shows, Ukrainian secular channels, journalistic standards, religious talk shows, mass media, public relations, the church, the principles of news journalism.

Смусь А. Г.

Связи с общественностью в сфере религии. Определение перечня проблем на примере телевизионных ток-шоу.

Данная статья – попытка совершить анализ рейтинговых ток-шоу в эфире популярных секулярных телеканалов Украины и определить роль и место в них религиозной информации. В связи с недавним запретом патриарха РПЦ Кирилла своим священникам посещать подобные ток-шоу, мы изучили возможные нарушения журналистских стандартов в освещении темы при участии представителей религиозных организаций. Для этого мы выбрали ток-шоу, в которых присутствовали представители религиозных общин, и программы, где больше всего освещалась тематика, которая в компетенции для комментирования духовенства или религиоведов.

Ключевые слова: религиозная журналистика, ток-шоу, секулярные телеканалы Украины, журналистские стандарты, религиозное ток-шоу, масс-медиа, связи с общественностью, церковь, принципы новостийной журналистики.

